

Duchovní kultura Romů usazujících se na našem území

Procesy usazování Romů:

- Tolerování Romů na některých panstvích Hradištského kraje
- Řízené usazování Romů – Marie Terezie, Josef II. - Uhry, Morava
- Dobrovolné usazování romských rodin – vznik "cikánských táborů"

Eliminace, asimilace, segregace, integrace, inkluze

Historické způsoby přístupu k Romům:

- eliminační – vyhánění, pronásledování, fyzická likvidace (17., 18. století, 2. světová válka)
- asimilační – pokusy o úplné splynutí s okolním obyvatelstvem (pokus o splynutí menšiny s majoritou - politika Marie Terezie, od 50. let 20. století státem řízena asimilace Romů v duchu stalinské národnostní politiky)
- segregační - separace, vyloučení, oddělení menšiny od majority (dnes v ČR např. problém tzv. etnicky segregovaných škol, kde je více jak 90% romských žáků – hluboké sociální dopady)
- integrační – nenásilné zapojení do celku při zachování specifik kultury (integrační politika ČR po r. 1989 a EU)
- Inkluzivní – dnes upřednostňováno před integrací – změna přístupu na všech stranách, inkluzivní principy uplatňované hlavně ve školství

Tolerování Romů na některých panstvích Hradištského kraje

- Tolerované rodiny již během období pronásledování
- Poskytování povolení k pobytu romským rodinám ze strany některých vrchností na jihovýchodní Moravě
- Provozování kovářství
- Přejít k polousedlému a usedlému životu
- Soupis z r. 1769: Hradištský a Brněnský kraj – 98 osob, rodiny Danielů, Ištvánů, Holomků, Malíků
- Soupis z r. 1783: panství Uherský Brod, Uherský Ostroh – 23 rodin

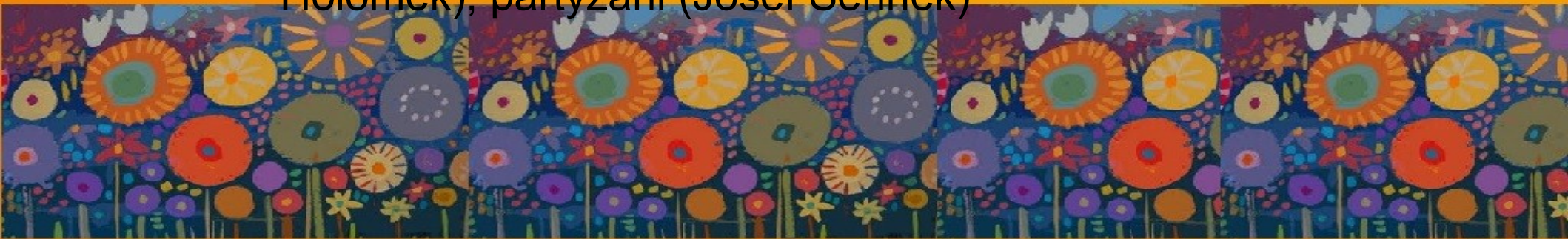
Řízené usazování Romů – Marie Terezie, Josef II. - Uhry, Morava

- **Marie Terezie:** nařízení o regulaci, tj. Usazování uherských Romů
- Usazování jako **noví sedláci** nebo noví Maďaři – zapojení do práce, odvádění daní, účast na náboženských obřadech, přijetí křesťanských jmen, stejný oděv jako vesničané
- Josef II. Navazuje na politiku – **kolonizování sedmihradského území** – pokud nebyli schopni se uživit, hrozilo odebrání dětí, zákaz uzavírání sňatku, nahrazení romštiny kontaktním jazykem
- Jan Rudolf Říkovský – inspirace uherským experimentem – "**Vlastenecká úvaha o moravských cikánech**" – návrh řešení situace na Moravě
- Josef II. Dekret z r. 1784 – rozmístění moravských Romů na majetku tzv. Náboženského fondu – v blízkosti farních úřadů

Dobrovolné usazování romských rodin – vznik "cikánských táborů"

- Hlavně rodiny Danielů, Holomků, Heráků, Malíků, Ištvánů, Kýrů a Kubíků na jihovýchodě Moravy
- Evidence všech Romů od roku 1899
- Vznikající cikánské tábory (dobová terminologie) – Brno-Černovice, Strážnice, Oslavany, Bohusoudov, Bojkovice, Svatobořice
- Počátek procesů asimilace v lepším případě integrace moravských Romů do společnosti
 - JUDr. Tomáš Holomek (1911-1988) ze Svatobořic,
 - primáš Jožka Kubík (1907-1978) z Hrubé Vrbky
 - Učitelé (Rudolf Daniel, Antonín Daniel), legionáři (Antonín Holomek), partyzáni (Josef Serinek)

Období první republiky

- 1927 – zákon o potulných cikánech postihující hlavně kočovné Romy – *"Nyní musí se rozhodnouti buď pro to, aby se přizpůsobili životu ostatních vrstev obyvatelstva, jejich civilizaci, jejich názorům morálním, nebo že kolesa života přejedou přes ně drtivě k dennímu pořadu"* (hlavní zastánci Agrární strana hájící zájmy venkova a klerikalismus)
- 1928-1929 – soupis kočovných a potulných Romů na celém území Československa
- Zavedení cikánských legitimací – nástroj evidence – postupně vydávány všem Romům – později posloužily k identifikaci a následné internaci během 2. světové války
- "cikán" – kategorie vnímána více než etnicky jako sociální kategorie – zařazení všech lidí bez domova a "práce se štítících" – tuláci, zloději

Tato cikánská legitimace obsahuje 26 stránek.

REPUBLIKA ČESKOSLOVENSKÁ.

Duplikát.

CIKÁNSKÁ LEGITIMACE

vydaná podle § 4 zákona ze dne 14. července 1927,

č. 117 Sb. a n.

18846

Číslo cikánské legitimace

(shodující se s číslem u Ústředí pro potulných cikánů).

Jméno a příjmení majitele:

Zberák

Javoslav

(přezdívka):

!

Národní příslušnost:

československá

Vydána politickým (státním policejním) úřadem

UH. BRODĚ

31. XII. 1937

dne

Razítko

Přednost úřadu:

Za okresního hejtmána

Osobní popis majitele legitimace.

1) Rodiště: obec

Opava

okres

Opava

země

Havrančí - země

2) Datum narození: (nebo stáří)

30. 10. 1903

3) Stálé bydliště, měli takové aspoň po část roku:

"nestálé"

4) Domovská obec, je-li prokázána: obec

nezjištěna.

okres

— / —

země

— / —

5) Stav rodinný:

svobodný

6) Zaměstnání:

!

7) Jakou řečí mluví:

německy cikánsky

Podpis majitele legitimace:

(Neumí-li psát, otisk ukazováčku pravé ruky, chybí-li tento, nejblíže zdravého prstu.)

Osobní popis majitele legitimace.

8) Výška v cm:

178, slabá

9) Postava:

jemný, štíhlý, tenký

10) Obličej:

tenká, hladká, upravená vlasy

11) Vlasy:

12) Vousy:

! /

13) Oči:

modré, jemná pokožka, slabá holina, jemná pokožka

14) Čelo:

hladké, jemné, jemná pokožka, hladká pokožka

15) Nos:

jemná kůže

16) Rty:

tenké

17) Zuby:

slabá holina, jemná pokožka

18) Brada:

Na ústě jemná a tenká kůže

19) Zvláštní znamení:

jemná kůže, jemná kůže, 1/2 cm dlouhá jizva po ruce, jemná kůže, jemná kůže, jemná kůže, jemná kůže

Černí Židé.

I s cikány tam, kam patří!

Je to odedávna postrach našich městeček, vísek a i periferií velkoměsta. Nejen policie a četnictvo, ale snad každý člověk by mohl vyprávět o jejich krádežích, loupežích, podvodech a často i horších věcech. Jako věční Ahasveři toulají se světem, nejsouce — téměř všichni — schopni žádné poctivé a čestné práce.

Do redakce našeho listu přišlo již mnoho dopisů, ve kterých pisatelé upozorňují na jejich činnost na okraji Prahy, zvláště v Michli a na Kačerově, kde celé odpoledne a večery vysedávají v restauracích a vesele obchodují. Přirozeně, že po cikánsku...

V Říši právě teď, 1. dubna t. r., vstoupilo v platnost nařízení říšského ministra práce, podle kterého platí nyní pro cikány stejná nařízení a stejné pracovní podmínky jako pro Židy. Při tom se nečiní rozdílu mezi plnokrevnými cikány a míšenci, kteří jsou jako takoví říšskými policejními úřady zjištěni.

Cikány nutno zařadit tam, kam svým charakterem a svým jednáním jediné patří, totiž vedle Židů.

Brněnské zpravodajství.

vého obsahu časopisu. To

Naše

Dělník, požívající z sociální ochrany a vydě nemá ani pomyslení, aby ně pochyboval, byť jen Říše a nového řádu. M kých dělnících zde kých je to přece zbyteč druhé straně je zde u ně v němž pracuji, zaměstnán flinků z řad zlaté mládeže. názoru, přes to, že se přímo na místě o skvěl inženýrů i o jejich dok jim stačí evičeni protih ihned dali hlavy dohro vali nad mapou vzdušn nad Vídeň. Ať je to jak

O d

Je dnes mnoho lidí, uplatnit nový světový n nisačních, hlavně v těch, k ovšem podle partajnick metřovní. Jsou to pře

Holocaust Romů

- 1935 – Norimberské zákony - "V Evropě mají cizí krev pouze Židé a Cikán"
- 1936 byl zřízen „rasověhygienický institut“ pod vedením Dr. Roberta Rittera (spolupracovnice Eva Justinová), jehož hlavním cílem bylo „studium“ Romů – vypracování profilu, na základě kterého byli posíláni do koncentračních táborů
- Řešení tzv. Cikánské otázky – přesídlení, soustředění Romů na jedno území – rezervace, sterilizace žen
- Protektorát Čechy a Morava:
 - 1940 otevření kárných pracovních táborů Lety u Písku a Hodonín u Kunštátu – později pouze jako cikánské tábory
 - 1942 osvětimský výnos – internace všech cikánů a cikánských míšenců ve vyhlazovacím táboře Osvětim Březinka
 - v českých zemích přežila asi jen destina z původního romského obyvatelstva (z počtu 5500 se vrátilo 583)

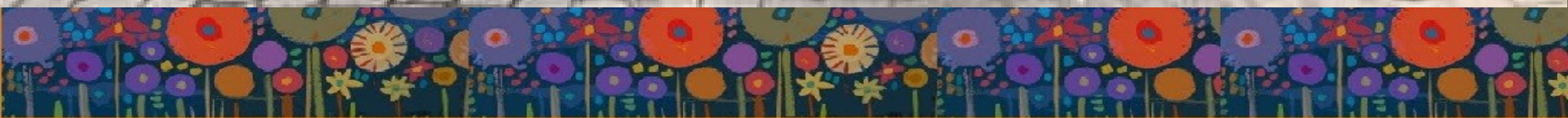

Komunistický stát

- Příklad Romů ze Slovenska – práce náborářů, obydlování vysídleného pohraničí pro obnovu válkou zničeného těžkého průmyslu
- Snaha vymanit se z izolovaných osad na Slovensku – důsledek 2. světové války
- 1952 – směrnice "úprava poměrů osob cikánského původu" – převýchova a zbavování cikánů kulturní zaostalosti
- tvrdá státem řízená asimilace – 1958 zákaz kočování, 1959 tvrdý policejní zásah – ze dne na den byli Romové usazeni na místě, kde byli zadrženi, demontována kola, prodání koňů
- Očista duchovní kultury – ponižování kulturních prvků – počátek studu za svůj původ
- 1965 – bourání romských osad a odesílání Romů do Čech a na Moravu bez hlubšího promyšlení – počátky sociálně vyloučených lokalit

Současnost

- Do momentu uznání Romů jako etnické skupiny byli považováni za skupinu sociálně retardovanou – je nutné ji převychovat, beze zbytku zařadit, do rozplynutí, mezi ostatní obyvatelstvo
- Romský jazyk považován za hantýrku, zvyky za projevy retardace
- Potlačování zvyků, jazyka začalo vznikat morální vakuum
- Opouštění vlastní tradice a přijímání materiálních znaků okolní kultury ve snaze se vyrovnat
- Rozptýlení do různých míst republiky – zánik rodové komunity se svými strukturami
- Izolace na jednom místě – bez ohledu na vnitřní diferenciaci Romů – konflikty
- Materiální výhody režimu – závislost na cizí pomoci – nezvládnutý přechod ke kapitalismu
- Vzdělávání ve zvláštních školách, nekvalifikovaná pracovní síla

Subetnické členění Romů na našem území

- Romové usazení na Moravě – "moravští Romové" usazující se na našem území postupně od konce 17. století – za dvě století dosáhly v moravských vesnicích významného stupně integrace – většina z nich byla vyvražděna Němci v 2. světové válce – dnes potomci jen některých rodin přeživších porajmos – romský holokaust – např. Ing. Karel Holomek, PhDr. Jana Horváthová, MUDr. Ladislav Horváth
- 10% olašských Romů - po zrušení „cikánského otroctví“ po polovině 19. století přicházeli z rumunských knížectví Valašsko, Moldavsko [odtud valašští – maďarsky olašští], tradiční kočovníci, nejvíce postižení zákazem kočování v roce 1959, dosud žijí ve svých velkorodinách, udržují řadu původních zvyklostí, hovoří výhradně romsky – olašským dialektem

Subetnické členění Romů na našem území

- 85-90% slovenští Romové - přicházeli po roce 1945 ze Slovenska, média je zmiňují jako „české Romy“, osudy našich předválečných Romů jsou ignorovány, slovenští Romové přiváženi náboráři zejména z východního Slovenska do fabrik, po revoluci tyto fabriky zavřeny, většina zůstala bez práce a bez kvalifikace a schopnosti zapojit se do rozvíjejícího se kapitalismu
- Sinti – němečtí Romové – tradičně kočovníci, dnes většina usazených – romština ovlivněna němčinou, uzavřenější skupiny

Duchovní kultura Romů usazujících se na našem území

- Proces usazování Romů – vliv na proměny života Romů
- Ekonomická závislost Romů na jejich okolí zaručovala kontakty
- Prvky religiozity venkovského obyvatelstva ovlivňují duchovní život Romů
- Proces ovlivňování je oboustranný:
- *„Navštívila lékaře, který jí předepsal antibiotika. Současně dítěti uvázala na zápěstí červenou stužku, kterou váží romské ženy dětem na ochranu před zlými silami. Omyla dítě uhlíkovou vodou, kterou Romové využívají jako prostředek proti uhranutí. A nakonec nechala za dítě sloužit mši svatou. Přitom si byla vědoma toho, že lékaři nepřizná ani mši svatou ani opatření vykonaná na dítěti prostřednictvím lidových praktik a faráři se nezmíní o červené niti a uhlíkové vodě.“*

(Rozhovor Arne Manna s matkou neromského původu, východní Slovensko, 1994)

Praktiky Romů ve spektru interpretací

- Praktiky a představy Romů, u nichž dochází k interpretacím:
 - že se jedná o magické praktiky
 - že se jedná o specifika romského náboženství
 - že Romové jsou "křesťané jen na oko"
- Praktiky a představy spojené s rituály přechodu – narození dítěte, svatba, úmrtí
- Praktiky a představy spojené s partnerským životem
- Praktiky spojené s fyzickým stavem člověka
- Významné křesťanské svátky – Vánoce, Velikonoce

Narození dítěte – Nane čhave, nane bacht – Nejsou děti, není štěstí

- křest – boňa, kerečígo
- Obřad v kostele, role faráře
- při oslavě pokládání dětí na zem
- uvazování červené ochranné šňůrky (indral'ori) proti uhranutí
- ostré předměty pod peřinku
- Předměty budoucí profese v rukou dítěte
- Významná role kmotra – kirvo, kirvi

Metodologické problémy: křesťané jen "naoko"

- Svatba – bijav – veřejná, nákladná, v kostele, není nezbytná
- Zásnuby – mangavipen – obřad stvrzení partnerského života rodinou
- Manželství až do smrti - *Ko kas peske lel, mi leha dživel – Kdo si koho vezme, s tím ať žije*

Metodologické problémy: křesťané jen "naoko"

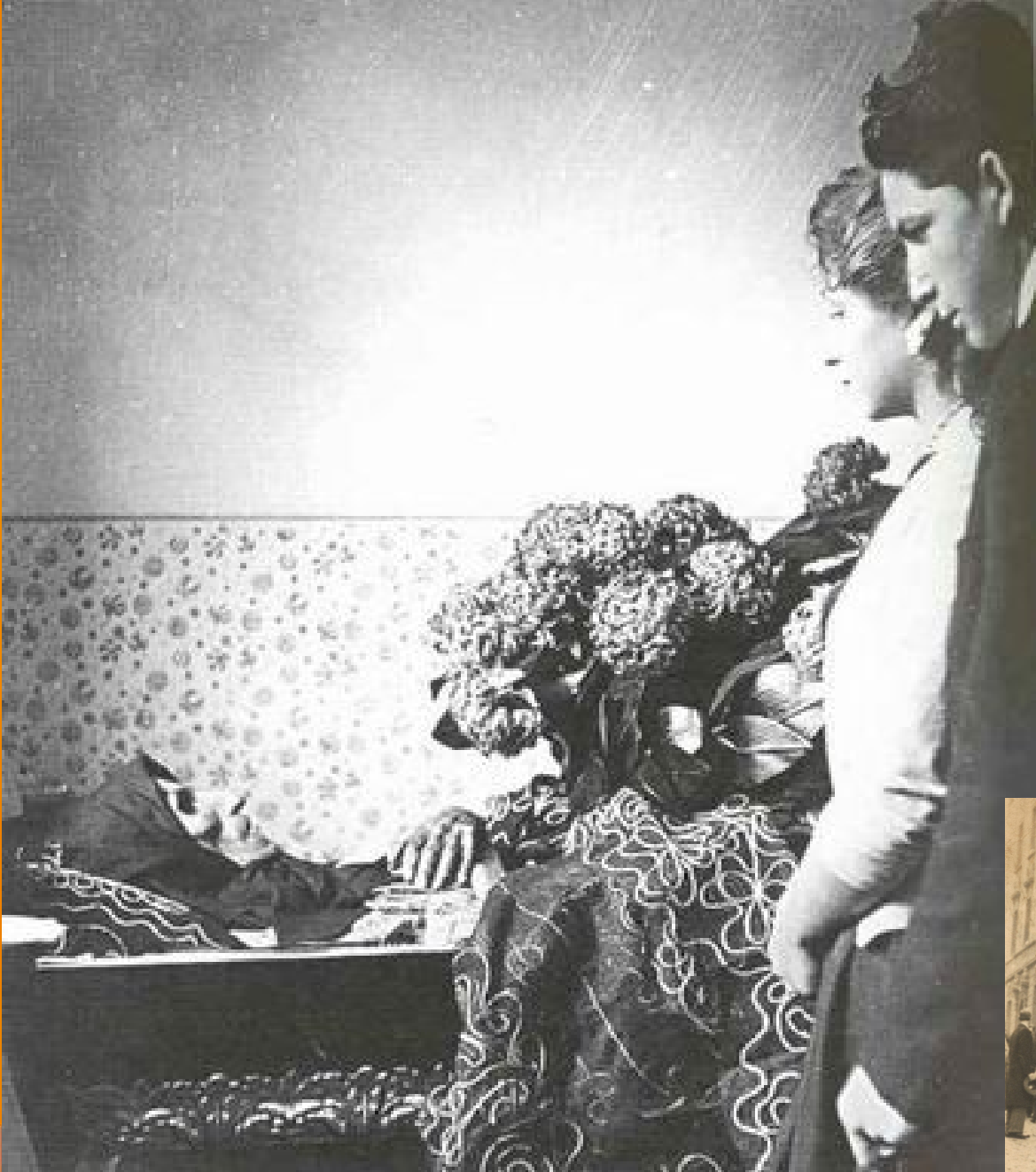
- Bdění u mrtvého – vartování a pohřeb – 2 až 3 dny v domě zemřelého, zakrývání zrcadel, pokládání mincí na oči, oblíbené věci do rakve, povídání příběhů o mrtvém
- Mulo, mule – duch mrtvého, zemřelý – může se navracet na tento svět – různá opatření

„Viděla jsem mrtvého dědu ze Slovenska. Ani do rána jsem nemohla dospat. Hned jsem to říkala mamě a šly jsme do kostela zapálit svíčku, aby mě nechtěl. Pak, myslím, přišla nějaká zpráva ze Slovenska, to už si nepamatuju, byla jsem malá.“

(Romská žákyně 4. třídy, Brno, 2009)

Partnerský život

- Příklad u kříže – "věrnostní přísaha" – v případech nevěry žen (u mužů nevěra pojmána jinak)
- Udržování si partnera ze strany žen
 - přísady do jídla a pití
 - zašívání symbolů, vlasů, chlupů do oblečení
 - přidávání menstruační krve do kávy – velké tabu

Fyzický stav těla

- Uhranutí – jakhendar (doslova "z očí"), hin man jakhendar (mám z očí)
- *„Dneska jsem musel odejít ze školy, jak mně bylo špatně. Hned jsem utíkal za babičkou. Ta mě prohlídla a popelem mi udělala křížky na zápěstí.“*
- *(Romský žák 5. třídy, Brno, 2009)*

Vánoce, Velikonoce

- Převzetí oslav a zvyků Vánoc a Velikonoc od okolní společnosti
- Velký důraz na společné setkávání nejširší rodiny – zahrnutí i již zemřelí
- Návštěvy hřbitovů – pokládání jídla, pití na hroby

Metodologické problémy: křesťané jen "naoko"

- Synkretismus – je charakteristický pro většinu žitých náboženství
- Tímto se religiozita Romů neliší od religiozity např. českých či slovenských lidových vrstev

"Démonologické představy [Romů] jsou plně srovnatelné s podobnými představami majoritní populace na našem [tj. slovenském] venkově. (...) Základním poznatkem na tomto poli je fakt, že u Romů celkově probíhal sociokulturní vývoj pomaleji než u majoritní populace, a proto se u nich různé prvky duchovní kultury zachovaly v archaičtějším a konzervativnějším formách. Bylo by skutečně chybou se domnívat, že více než šest set let života na našem území se nepodepsalo na jejich duchovním světě zásadnějším způsobem. Mnohé ze specifik v jejich dnešním rituálním životě a v lidové víře ve skutečnosti představuje jen zakonzervování těch praktik a představ, které převládaly i u majoritní populace před více než padesáti lety. Patří sem například i známé vartování u mrtvého, víra v čarodějnice, záškodnická a milostná magie, obřady životního cyklu."

Metodologické problémy: křesťané jen "naoko"

"Když se podíváme například na formy katolicismu v zemích východní Evropy, (...) [zřetelně uvidíme, že] katolická praxe má rozmanité podoby na ose od pověrečných a synkretických praktik lidového náboženství až po řekněme jakousi teologicky korektní zbožnost. Každému religionistovi musí být i bez bližšího studia romské religiozity jasné, že Romové, stejně jako Slováci, Rusíni, Rumuni nebo Maďaři budou okupovat celé široké spektrum této osy. (...). A tak můžeme s jistotou tvrdit, že mnozí Romové přísluší k víře, v níž byli pokřtěni, pouze formálně, čímž se nijak neliší od mnohých svých neromských sousedů, kteří mají rovněž pouze formální příslušnost ke svému vyznání, avšak na druhé straně věří v účinnost řady magických praktik. Mnozí Romové jsou ateisté, stejně jako mnozí z jejich neromských sousedů, na druhé straně mnoho Romů je upřímně zapálených pro svou víru a hlásí se a rozumí často komplikovaným doktrínám, tak jako mnozí jejich neromští spoluvěřící."

